

คู่มือ

การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

โดย

นายประเสริฐ เนตรประจิตร

8 มกราคม 2550

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
1. วัตถุประสงค์การจัดการ [Objectives]	1
2. ข้อกำหนดพื้นฐาน [Basic Requirements]	
2.1 การปฏิบัติตามกฎหมายไทยและข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ลงนามไว้ [Compliance with Thai Laws and International Agreements]	1
2.2 สิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์และความรับผิดชอบ [Tenure and Use Rights and Responsibilities]	1
3. การจัดการด้านสังคม [Social Management]	
3.1 สิทธิของคนงาน [Worker's Rights]	2
3.2 สิทธิชุมชนท้องถิ่น [Local Communities' Rights]	2
3.3 สิทธิของชนพื้นเมือง [Indigenous People's Rights]	3
4. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ [Environment and Biodiversity Managements]	
4.1 การคุ้มครองและฟื้นฟูถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ [The Preservation and Restoration of Habitats]	4
4.2 ถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ที่ต้องมีข้อกำหนดสำหรับการบริหารจัดการเป็นการเฉพาะ [Habitats with Specific Management Requirements]	4
4.3 การจัดการทรัพยากรน้ำ [Water Management]	4
4.4 การจัดการทรัพยากรดิน [Soil Management]	5
4.5 การฟื้นฟู, การจัดการแปลงปลูกและการโค่นล้มไม้ [Regeneration, Stand Management and Felling]	5
4.6 สวนป่าที่อยู่ติดกับพื้นที่เกษตร [Plantation Nearby the Agricultural Area]	7
4.7 แผนการบริหารจัดการรวม [Overall Planning]	7
4.8 การปรับปรุงการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับวงจรนิเวศธรรมชาติ [Adaptation to Natural Ecocycles]	8

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

5. การจัดการสำหรับพื้นที่การผลิตด้านเศรษฐกิจ [Managements for the areas of Production and Economics]	
5.1 การใช้ประโยชน์หลาย ๆ ด้านรวมกัน [Multiple Use]	9
5.2 การผลิต [Production]	9
6. การตรวจสอบติดตามกำกับดูแล [Monitoring]	
6.1 การตรวจสอบติดตามภายใน [Internal Monitoring]	10
6.2 การตรวจสอบติดตามทางด้านสังคม [Social Monitoring]	10
6.3 การตรวจสอบติดตามทางด้านสิ่งแวดล้อม [Environment Monitoring]	10
6.4 การตรวจสอบติดตามด้านเศรษฐกิจ [Economics Monitoring]	11

คู่มือการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

1. วัตถุประสงค์ [Objectives] :

การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนใน

3 องค์ประกอบ คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ดังนี้ :

- 1.1 รักษาสภาพแวดล้อมในพื้นที่สวนป่า
- 1.2 ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่อนุรักษ์ของสวนป่า
- 1.3 ฟื้นฟูสภาพธรรมชาติในพื้นที่สวนป่า
- 1.4 อนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์ ที่ใกล้สูญพันธุ์,หายากและถูกคุกคาม
- 1.5 ส่งเสริมสถานภาพทางด้านสังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ของชุมชนท้องถิ่น
- 1.6 สนับสนุนประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์และการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตไม้จากสวนป่า

2. ข้อกำหนดพื้นฐาน [Basic Requirements]

2.1 การปฏิบัติตามกฎหมายไทย และข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ลงนามไว้
[Compliance with Thai Laws and International Agreements]

- 2.1.1 กฎหมายและพ.ร.บ. ป่าไม้ ของประเทศไทย
- 2.1.2 กฎหมายแรงงาน ของประเทศไทย
- 2.1.3 กฎหมายสิ่งแวดล้อมและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย
- 2.1.4 สนธิสัญญา CITES,ILO และ WHO
- 2.1.5 สนธิสัญญา ITTO และ ความหลากหลายทางชีวภาพ [Biodiversity]

2.2 สิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์และความรับผิดชอบ

[Tenure and Use Rights and Responsibilities]

มีหลักฐานแสดงถึง สิทธิการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน และทรัพยากรบริเวณพื้นที่สวนป่าในระยะยาวที่ถูกต้องตามกฎหมาย อาทิ เช่น หนังสืออนุญาตการเข้าทำประโยชน์จาก กรมป่าไม้, หลักฐานการขึ้นทะเบียนสวนป่า , สปก. 4-01 , น.ส.3 ก. ,น.ส.3 , โฉนด และหลักฐานเอกสารอื่นๆ ที่ออกให้โดยกรมป่าไม้

3.การจัดการด้านสังคม [Social Management]

แผนการบริหารจัดการ จะจรรโลงและส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ดีของคนงานและชุมชนท้องถิ่น รอบ ๆสวนป่า โดยจะปฏิบัติตาม กฎหมายแรงงานไทย และ สนธิสัญญา ILO

3.1 สิทธิของคนงาน [Worker's Rights]

3.1.1 การดำเนินงานจะยึดถือและปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานและ พ.ร.บ. อื่น ๆของประเทศไทย และข้อตกลง/สัญญา ระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่ประเทศไทยได้ลงนามไว้

3.1.2 ส่งเสริมการจ้างงานคนงานแบบถาวร และระยะยาว

3.1.3 มีการจ้างคนงานในอัตราค่าจ้างที่เป็นธรรม และใกล้เคียงกับประกาศอัตราค่าจ้างแรงงาน ของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

3.1.4 รักษาระดับอัตราค่าจ้างฯให้ใกล้เคียงกับประกาศของกระทรวงแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลง ในแต่ละปี

3.1.5 จัดให้มีสวัสดิการด้านสุขอนามัยและสภาพแวดล้อมที่ดีในการปฏิบัติงานแก่คนงานของสวนป่า

3.1.6 จัดให้มีการฝึกอบรมแก่คนงาน เกี่ยวกับ เครื่องมือ อุปกรณ์ และความปลอดภัยในการปฏิบัติงานการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกสร้างสวนป่า

3.1.7 ส่งเสริม/จัดหาเครื่องมือ-อุปกรณ์ ด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติงานให้กับคนงานของสวนป่า

3.1.8 จัดให้มีการทำประกันอุบัติเหตุกลุ่มให้กับคนงานของสวนป่า

3.1.9 ข้อกำหนดต่างๆ ข้างต้น จะใช้บังคับกับผู้รับเหมา/ผู้รับจ้าง ที่ปฏิบัติงานกับสวนป่าด้วยเช่นกัน

3.2 สิทธิของชุมชนท้องถิ่น [Local Communities' Rights]

3.2.1 พิจารณาจ้างแรงงานจากหมู่บ้านป่าไม้สวนป่าและชุมชนท้องถิ่นใกล้สวนป่าเป็นลำดับแรก

3.2.2 จำหน่ายไม้จากสวนป่าประมาณ 20 % ให้กับชุมชนท้องถิ่น

3.2.3 ส่งเสริมการปลูกพืชเกษตรควบหรือระบบวนเกษตรอื่นๆ ในพื้นที่สวนป่า ของชุมชนท้องถิ่น

3.2.4 ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้ามาเก็บหาของป่าและใช้ประโยชน์พื้นที่สวนป่าในด้านต่างๆ ได้ โดยมีการจัดทำข้อตกลงที่เหมาะสมร่วมกันกับสวนป่า ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

3.2.5 มีระบบแก้ไขข้อขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม

3.2.6 มีพนักงานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อรับฟังปัญหา, ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของชุมชนท้องถิ่น

3.2.7 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวนป่า ของชุมชนท้องถิ่น

3.2.8 มีระบบการตรวจสอบติดตามผลกระทบด้านสังคม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

3.2.9 ส่งเสริมและเคารพสิทธิในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชนท้องถิ่น

3.2.10 ส่งเสริม/สนับสนุนวัตถุดิบ โครงการอุตสาหกรรมไม้ภายในครัวเรือน และอุตสาหกรรมไม้ต่อเนื่อง ของชุมชนท้องถิ่น เช่น โครงการ OTOP เป็นต้น

3.2.11 มีโครงการความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ในด้านต่างๆ

3.2.12 ส่งเสริมโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนท้องถิ่น

3.3 สิทธิของชนพื้นเมือง [Indigenous People's Rights]

สวนป่ายอมรับสิทธิตามกฎหมายและสิทธิตามขนบธรรมเนียมประเพณี ในการเป็นเจ้าของ, การใช้ประโยชน์, การจัดการพื้นที่ และทรัพยากรต่างๆ ของชนพื้นเมือง ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสวนป่า

4.การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ

[Environment and Biodiversity Managements]

4.1 การคุ้มครองและฟื้นฟู ถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์

[The Preservation and Restoration of Habitats]

4.1.1 จะต้องคุ้มครองและฟื้นฟูพื้นที่ดังต่อไปนี้ เพื่อส่งเสริมโอกาสความอยู่รอดและเป็นแหล่งแพร่ขยาย ของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์

(1) พื้นที่ที่มีความหลากหลายของชั้นอายุไม้ ความหลากหลายของชนิดป่า ธรรมชาติ และมีไม้สูงอายุ เป็นจำนวนมาก

(2) พื้นที่ที่มีคุณค่าพิเศษ [Key Habitats / Biotope]

(3) พื้นที่ที่มีผลผลิตต่ำ หรือ ต้นไม้เจริญเติบโตไม่ดี

4.1.2 อนุรักษ์พื้นที่อย่างน้อยประมาณ 5 % ของพื้นที่รวมสวนป่า (รวมพื้นที่ ข้อ 4.1.1 ด้วย) เพื่อเป็นการป้องกันและส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการคัดเลือกและกำหนดขอบเขตพื้นที่ไว้อย่างชัดเจน และการดำเนินกิจกรรมใดๆในพื้นที่ๆ จะต้องไม่มีผลกระทบต่อคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ

4.2 ถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ ที่ต้องมีข้อกำหนดสำหรับการบริหารจัดการ เป็นการเฉพาะ [Habitats with Specific Management Requirements]

การบริหารจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ก็เพื่อส่งเสริมคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ของพืชและสัตว์ ดังนั้นจึงต้องมีการป้องกันและอนุรักษ์ และมีข้อกำหนดสำหรับการบริหารจัดการเป็นการเฉพาะ ในพื้นที่ดังต่อไปนี้

4.2.1 พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ [Endangered Species] เช่น ปูราชีนี และรองเท้านารี เป็นต้น

4.2.2 พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์ที่ถูกคุกคามหรือหายาก [Rare and Threateningly Species] เช่น ว่านค่างดาวดำ และจันผา เป็นต้น

4.2.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าพิเศษ เช่น ป่าพรุ [Swamp Forest]

4.3 การจัดการทรัพยากรน้ำ [Water Management]

การดำเนินกิจกรรมต่างๆในพื้นที่สวนป่า ต้องคำนึงถึงความสำคัญของแหล่งน้ำ ต่อ ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นการเฉพาะ

- 4.3.1 หลีกเลี่ยงการขุดและทำให้เกิดร่องน้ำขึ้นใหม่ ในพื้นที่สวนป่า
- 4.3.2 หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนทิศทาง หรือปิดกั้นเส้นทางการไหลของน้ำ
- 4.3.3 ห้ามทิ้งสารเคมีและสารปนเปื้อนลงในแหล่งน้ำ/ลำห้วย
- 4.3.4 การสร้างถนนตัดผ่าน/ข้ามแหล่งน้ำหรือลำห้วย ต้องรักษาสภาพธรรมชาติและระบบนิเวศเดิมของแหล่งน้ำ/ลำห้วยไว้ ต้องระวังไม่ให้เกิดร่องน้ำขึ้นใหม่ และต้องป้องกันไม่ให้ตะกอนดินไหลลงไปสู่บริเวณแหล่งน้ำ/ลำห้วย โดยตรง
- 4.3.5 ควรมีมาตรการ ในการป้องกันแหล่งน้ำ/ลำห้วย โดยอนุรักษ์พื้นที่แนวป้องกันบริเวณแหล่งน้ำหรือสองฝั่งลำห้วย [Stream Bank] ไว้ โดยให้สอดคล้องและมีความเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ, แหล่งน้ำ และระบบนิเวศ ในบริเวณนั้น ๆ

4.4 การจัดการทรัพยากรดิน [Soil Management]

การบริหารจัดการสวนป่ามีเป้าหมายเพื่อการจรรโลงรักษา กระบวนการทางธรรมชาติและประสิทธิภาพในการให้ผลผลิต ของดินป่าไม้ หลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ

- 4.4.1 หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี /วัตถุพิษ ในบริเวณพื้นที่สวนป่า
- 4.4.2 หลีกเลี่ยงการเผาไฟอย่างรุนแรงในพื้นที่สวนป่า
- 4.4.3 ไม่สร้างรอยร่องลึกหรือทำลายผิวหน้าดิน ในบริเวณพื้นที่ที่มีการเกิดใหม่ตามธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในพื้นที่ฯ ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการพังทลายหรือกัดเซาะหน้าดิน เพื่อป้องกันมิให้ธาตุอาหารในดินถูกทำลายไป จะทำให้การเกิดใหม่มีความสมบูรณ์และได้ผลยิ่งขึ้น
- 4.4.4 ในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือการดำเนินกิจกรรมทางด้านสวนป่า ควรเลือกใช้เครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และไม่ทำลายสภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ดั้งเดิม

4.5 การฟื้นฟู, การจัดการแปลงปลูก และการโค่นล้มไม้

[Regeneration , Stand Management and Felling]

การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในพื้นที่สวนป่า จะเกิดจากกิจกรรมด้านต่างๆ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจการเก็บหาของป่า การใช้ประโยชน์ทรัพยากรพื้นที่สวนป่า ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และการถูกรบกวนในรูปแบบต่างๆ

4.5.1 สนับสนุนในด้านการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ เช่น การโปรยเมล็ดของแม่ไม้ตามธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของชนิดพันธุ์ไม้ที่ขึ้นได้ดีในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

คู่มือการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

5

นายประเสริฐ เนตรประจิด

4.5.2 คัดเลือกระบบการตัดพื้นที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดพื้นที่ในระบบเลือกตัด [Selective Felling] ในแบบ Low Thinning

4.5.3 กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ ไว้ในพื้นที่สวนป่า ดังนี้

- (1) พื้นที่ขนาดเล็กที่มีคุณค่าพิเศษต่อความหลากหลายทางชีวภาพ
- (2) แนวป้องกันที่ติดต่อกันใกล้ชิดกับพื้นที่ที่มีคุณค่าพิเศษต่อความหลากหลายทางชีวภาพ [Biodiversity]
- (3) แนวป้องกัน ระหว่างแปลงปลูก [Edge Zone]
- (4) แนวป้องกันรอบนอก [Buffer Zone]
- (5) แนวป้องกันบริเวณสองฝั่งลำห้วย / แหล่งน้ำ [Stream Bank]
- (6) พื้นที่ป่าธรรมชาติ
- (7) พื้นที่ป่ากึ่งธรรมชาติ
- (8) พื้นที่ที่มีความลาดชัน และการพังทลายของดินสูง
- (9) พื้นที่ที่มีกลุ่มหินใหญ่ [Boulder Zone]
- (10) บริเวณน้ำพุ หรือ ตาน้ำ ของลำห้วย
- (11) บริเวณต้นกำเนิดน้ำ ของลำห้วย
- (12) พื้นที่น้ำตก (มากกว่า 0.6 ไร่)
- (13) พื้นที่วิจัยต่างๆ

4.5.4 ต้นไม้ที่มีคุณค่าสูงต่อการส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ จะต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันและอนุรักษ์ไว้ในพื้นที่สวนป่า เป็นต้นไม้อนุรักษ์ [Eternity Trees] ในระหว่างการทำความสะอาดสวน [Cleaning] การตัดขยายระยะ [Thinning] และการตัดพื้นที่รอบสุดท้าย [Final Felling] ดังนี้

- (1) ต้นไม้ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ [Endangered Trees]
- (2) ต้นไม้ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ [Vulnerable Trees] ,หายาก และถูกคุกคาม
- (3) ไม้ผลต่างๆ [Fruit Trees]
- (4) ต้นไม้ใหญ่
- (5) ต้นไม้อายุมาก
- (6) ต้นไม้พันธุกรรม [Genetic Trees]
- (7) ต้นไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและนกต่างๆ
- (8) ต้นไม้ที่มีโพรง รังสัตว์ป่า และนกต่างๆ อยู่ตามกิ่งก้าน

(9) ต้นไม้ที่มีโพรง รังสัตว์ป่า และนกต่างๆ อยู่ตามลำต้น

(10) ต้นไม้ที่มีสัญลักษณ์แสดงว่ามีนกจิ้งจอกใช้ปากเจาะต้นไม้ [Woodpecker]

อาศัยอยู่

คู่มือการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

6

นายประเสริฐ เนตรประจิด

4.5.5 หลังการตัดฟันในรอบสุดท้าย จะคงเหลือไม้ที่ปลูก หรือ ไม้เศรษฐกิจพื้นเมืองไว้อย่างน้อยไร่ละ 1 ต้น เพื่อเป็นแนวป้องกันลม [Wind Break] และส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ โดยจะพยายามคงเหลือไว้เป็นกลุ่มๆ

4.5.6 ต้องคงเหลือต้นไม้ตาย หรือ ตอไม้ตายที่เป็นโพรง สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

4.5.7 ส่งเสริมการปลูกไม้พื้นเมือง และหลีกเลี่ยงการนำไม้ต่างประเทศ เข้ามาปลูกโดยไม่จำเป็น (ไม้ที่นำมาปลูกในประเทศไทยเป็นเวลาอย่างน้อย 100 ปีแล้ว สามารถปลูกได้)

4.6 สวนป่าที่อยู่ติดกับพื้นที่เกษตร [Plantations Nearby the Agricultural Area]

ต้องมีมาตรการในการปลูกสร้างและการจัดการสวนป่า ที่อยู่ติดกับพื้นที่เกษตร เพื่อป้องกันและลดผลกระทบต่อพื้นที่ที่มีความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพและลักษณะของภูมิทัศน์ดั้งเดิม ไว้เป็นการโดยเฉพาะ

4.6.1 พื้นที่สวนป่าที่อยู่ติดกับพื้นที่เกษตร จะต้องมีพื้นที่ที่เป็นแนวป้องกัน [Buffer Zone] ไว้ด้วย เพื่อป้องกันและรักษา ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพทั้งนี้ตามความเหมาะสมของลักษณะภูมิประเทศ และระบบนิเวศ ในบริเวณนั้นๆ

4.6.2 พื้นที่สวนป่าที่อยู่ติดกับพื้นที่เกษตร และมีลำห้วยไหลลงสู่พื้นที่เกษตรฯ จะต้อง มีการจัดทำแนวกันกักตะกอน ไว้เป็นช่วงๆ เพื่อป้องกันการทำลายและเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและสภาพภูมิทัศน์ดั้งเดิม

4.7 แผนการบริหารจัดการรวม [Overall Planning]

การจัดการสวนป่าเป็นวิธีการปฏิบัติที่นำมาจากภาพรวมและลักษณะของระบบนิเวศ และคำนึงคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมอื่นๆ ในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

4.7.1 คัดเลือกใช้ระบบวนวัฒนที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่สวนป่า

4.7.2 คัดเลือกใช้ระบบการทำไม้ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4.7.3 ใช้ระบบการสำรวจข้อมูลสวนป่าที่ทันสมัย ประหยัด และถูกต้องแม่นยำ

4.7.4 แผนการปฏิบัติงานด้านสวนป่า ต้องส่งเสริมความสมดุลด้านการกระจายของชั้นอายุไม้ เพื่ออนุรักษ์ระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคำนึงถึงการรักษาสัตว์ส่วนที่เหมาะสมของป่าไม้ที่มีอายุมาก ๆ ในพื้นที่สวนป่านั้นๆ เอาไว้ด้วย

4.7.5 แผนการบริหารจัดการของสวนป่า ต้องกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ในพื้นที่สวนป่าไว้ อย่างน้อยประมาณ 3 % ของพื้นที่รวมสวนป่าทั้งหมด

4.7.6 แผนการบริหารจัดการต้องมีมาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่ที่ทราบว่าจะ เป็นแหล่งกำเนิดของพืช/สัตว์ ที่ใกล้สูญพันธุ์ และหายาก (นอกเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่กำหนด) และพื้นที่ วางไข่ และผสมพันธุ์ ของสัตว์ป่า

4.8 การปรับปรุงการบริหารจัดการ ให้เหมาะสมกับ วงจรนิเวศธรรมชาติ

[Adaptation to Natural Ecocycles]

การบริหารจัดการสวนป่าต้องมีความมุ่งมั่นในการดำเนินกิจกรรมและใช้ทรัพยากร และผลิตภัณฑ์จากสวนป่า ในแนวทางที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและวงจรนิเวศของพื้นที่นั้น ๆ การนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้จะต้องไม่ทำลายสภาพธรรมชาติ หรือมนุษย์ และต้องมีการจำกัด การใช้สารเคมีและการแพร่กระจายของวัชพืชในพื้นที่สวนป่า

4.8.1 วิธีการใหม่ ๆ ที่ยังไม่ได้รับการตรวจสอบรับรอง ว่าไม่มีผลกระทบต่อมนุษย์และ สภาพธรรมชาติ จะไม่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการของสวนป่าได้

4.8.2 สารเคมีต่าง ๆ ที่จำแนกหมวดหมู่ไว้ในตารางที่ 1-4 ของ องค์การอนามัยโลก [WHO] ซึ่งเป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อมและมนุษย์ จะไม่อนุญาตให้นำมาใช้ในพื้นที่สวนป่า

5. การจัดการพื้นที่การผลิตและด้านเศรษฐกิจ

[Management for the areas of Production and Economics]

5.1 การใช้ประโยชน์หลาย ๆ ด้านร่วมกัน [Multiple Use]

5.1.1 ใช้ประโยชน์พื้นที่สวนป่าให้เกิดประโยชน์หลาย ๆ ด้านร่วมกัน เช่น การผลิตไม้ ท่อน, การเลี้ยงสัตว์, การเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ, การล่าสัตว์, การตกปลา และ การใช้ประโยชน์พื้นที่สวนป่าในด้านอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม

5.1.2 การล่าสัตว์ต้องกระทำแบบยั่งยืนและมีความรู้อย่างเพียงพอ โดยหลีกเลี่ยงการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ [Biodiversity]

5.1.3 พื้นที่สวนป่าเปิดกว้างสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นและสาธารณชนทั่วไป โดยมีข้อกำหนดและข้อตกลงร่วมกัน ในการเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่สวนป่าอย่างเหมาะสม

5.2 การผลิต [Production]

วัตถุประสงค์ก็เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและผลผลิตในระดับสูงสุดของไม้ ในขณะที่จะต้องคุ้มครองดูแลด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ไปในเวลาเดียวกันด้วย

5.2.1 แผนการจัดการสวนป่า จะดำเนินการในรูปแบบของความอยู่รอดทางด้านเศรษฐกิจในระยะยาว โดยพิจารณาถึงขนาด, พื้นที่ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.2.2 การพิจารณาถึงขนาดและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของแผนการจัดการสวนป่าฯ จะต้องส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชั้นอายุไม้ในพื้นที่สวนป่าด้วย

5.2.3 ต้องมีแผนการเก็บเกี่ยวผลผลิตไม้ในระยะยาวและยั่งยืน

5.2.4 ระบบวนวัฒนที่นำมาใช้จะต้องเหมาะสมกับพื้นที่แปลงสวนป่า

5.2.5 ต้องมีการปลูกต้นไม้ทดแทนภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตไม้ในรอบสุดท้าย

5.2.6 มีวิธีการฟื้นฟูแปลงปลูกสร้างเพื่อสร้างความสมบูรณ์ของป่าไม้ โดยจะดำเนินการในหลาย ๆ รูปแบบ ทั้งการปลูกใหม่ ๆ การหว่านด้วยเมล็ด หรือ การสืบพันธุ์โดยวิธีทางธรรมชาติอื่น ๆ

5.2.7 การโค่นล้มไม้ต้องให้เกิดมูลค่าสูงสุดของเนื้อไม้และมีเศษเหลือน้อยที่สุด

5.2.8 การทำความสะอาดสวนและตัดสาข ต้องให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด ต่อ ต้นไม้ที่เหลือไว้ในแปลง

5.2.9 แผนการจัดการสวนป่า ต้องมีแนวทางการดำเนินการที่สามารถควบคุม ความเสี่ยงและความเสียหายที่อาจจะเกิดจาก ลม ไฟ โรคและแมลง

5.2.10 มีกระบวนการเพิ่มมูลค่าของสินค้าไม้

5.2.11 มีกลยุทธ์ด้านการตลาด

6. การตรวจสอบติดตามกำกับดูแล [Monitoring]

การบริหารจัดการสวนป่า จะต้องมีการ/ระบบ และผู้จัดการสวนป่า/ผู้แทนที่ ได้รับการแต่งตั้งจากผู้จัดการสวนป่า ในการตรวจสอบติดตาม เพื่อรักษาระดับความยั่งยืนทาง ด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ในพื้นที่สวนป่า ระหว่างการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ :

6.1 การตรวจสอบติดตามภายใน [Internal Monitoring]

6.1.1 โครงสร้างการบริหารจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน ที่ประกอบด้วยผู้จัดการสวนป่า/ผู้แทนที่ได้รับแต่งตั้ง /บุคลากรที่เกี่ยวข้อง และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการสวนป่าฯ

6.1.2 ระบุมาตรการ/ระบบ ในการตรวจสอบติดตามภายใน ที่ประกอบด้วย กิจกรรมด้านการจัดการสวนป่า วิธีการตรวจสอบติดตาม ช่วงเวลาที่ปฏิบัติ ผลการตรวจสอบติดตาม การปรับปรุงแก้ไข และบุคลากรผู้รับผิดชอบ ตามโครงสร้างการบริหารจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

6.2 การตรวจสอบติดตามด้านสังคม [Social Monitoring]

6.2.1 ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสวนป่า(Stakeholder)

6.2.2 ตรวจสอบทะเบียนการจ้างงานของคนงานให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

6.2.3 ตรวจสอบติดตามการเกิดอุบัติเหตุในระหว่างการปฏิบัติงาน

6.2.4 ตรวจสอบค้นหาจัดลำดับความสำคัญของหัวข้อการฝึกอบรมที่คนงานและชุมชนท้องถิ่นต้องการ

6.2.5 ตรวจสอบติดตามปริมาณการเก็บหาของป่าและการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สวนป่าของชุมชนท้องถิ่น

6.2.6 ตรวจสอบติดตามข้อร้องเรียน,ข้อขัดแย้งและข้อคิดเห็น/เสนอแนะที่เกิดขึ้น

6.3 การตรวจสอบติดตามด้านสิ่งแวดล้อม [Environment Monitoring]

6.3.1 การตรวจสอบพื้นที่แปลงสวนป่า ก่อนและหลัง การทำไม้ [Site Inspection] เพื่อตรวจสอบผลกระทบและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ต่อพื้นที่อนุรักษ์, ต้นไม้อนุรักษ์, พืช/สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์และหายาก และความหลากหลายทางชีวภาพ ในพื้นที่สวนป่า และกำหนดวิธีการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนการป้องกันที่เหมาะสม ให้กับผู้ปฏิบัติงานในสวนป่า

คู่มือการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

10

นายประเสริฐ เนตรประจิด

6.3.2 การตรวจสอบการพังทลายของดิน เพื่อค้นหาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและกำหนดมาตรการและวิธีการแก้ไขและปรับปรุง ในการดำเนินงานของสวนป่า

6.3.3 การตรวจสอบความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ ในพื้นที่สวนป่า ในแต่ละปี ว่ามีแนวโน้มมากขึ้นหรือลดลงอย่างไร และเกิดจากปัญหาใด เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการสวนป่า ต่อไป

6.4 การตรวจสอบติดตามด้านเศรษฐกิจ [Economics Monitoring]

6.4.1 ต้องมีระบบการตรวจสอบย้อนกลับ และควบคุมการเคลื่อนย้ายของสินค้าไม้ [Chain of Custody] ตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวไม้ ไปจนถึงจุดสุดท้ายที่สินค้าไม้ไปอยู่

6.4.2 ตรวจเช็คปริมาณความเพิ่มพูนผลผลิตเฉลี่ยรายปี

6.4.3 ตรวจสอบติดตามการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในแปลงปลูกสร้างของสวนป่า

6.4.4 ตรวจสอบติดตามผลประกอบการ การดำเนินงานที่ผ่านมา

6.4.5 ตรวจสอบเปอร์เซ็นต์ความสูญเสียของเนื้อไม้จากการทำไม้

6.4.6 ตรวจสอบความเสียหายของต้นไม้ในแปลงปลูกจากการทำไม้

6.4.7 ตรวจสอบการลักขโมยไม้ในแปลงปลูกสร้างสวนป่า

6.4.8 ตรวจสอบติดตามเพื่อค้นหารอบตัดฟัน(Rotation)ที่เหมาะสมของไม้สัก

7. เอกสารอ้างอิง

1. ประเสริฐ ประจิตร (2545) การบริหารจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน, องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้, กรุงเทพฯ
2. The Swedish FSC Council (1998) Swedish FSC Standard for Forest Certification, The Swedish FSC Council, Sweden
3. Christopher Upton and Stephen Bass (1996) The Forest Certification Handbook, Earthscan, London
4. Sophie Higman, Stephen Bass, Neil Judd, James Mayers and Ruth Nussbaum (2002) The Sustainable Forestry Handbook, Earthscan, London

